

TÁRSADALMUNK SZERKEZETÉNEK FORRADALMI DINAMIKÁJA

Egy esztendő telt el a Köztársaság kikiáltásának negyedszázados évfordulója óta. De ez döntő szerepet játszó év a soron levő öt éves terv sikeres megvalósítása, határidő előtti teljesítése szempontjából. Ennek a feladatnak a megoldása viszont meggyorsítja a hazai történelem új szakasza, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom létrehozását, majd a kommunizmus építésére való áttérés eredményes kibontakozását. Romániában véglegesen győzött a szocializmus, s amint azt a Román Kommunista Párt X. kongresszusa, az 1972 júliusában tartott Országos Konferencia dokumentumai s más párt dokumentumok, a legfelsőbb pártvezetőség, különösen Nicolae Ceaușescu elvtárs ismételten megfogalmazták: megvan minden feltétele annak, hogy valóra váljon a párt ama programja, amely az elkövetkező egy, másfél évtizedre irányozza elő a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom létrehozását, a kommunizmus építése szilárd alapjainak megteremtését hazánkban.

Románia teljes fejlődésben levő ipari-agrár szocialista állam, amelynek ipara fejlett, mezőgazdasága szüntelenül korszerűsödik, tudománya és kultúrája virágzó, életszínvonala egyre magasabb. A politikai-gazdasági fejlődés nyomán mélyreható változások mentek végbe a társadalmi struktúrában is.

Ismert, hogy Marx és Lenin a termelési viszonyok összességének, a gazdasági szerkezetnek meghatározó, tartalmat adó szerepet tulajdonítottak a társadalmi struktúra alakításában. Természetesen a társadalom struktúrája nem merül ki a termelési viszonyokban, de a termelési viszonyok összessége az a központi tényező, amely köré a társadalom egész szerkezete épül. A termelési viszonyok rögzítik strukturált formában is az ismétlődő és viszonylag tartós társadalmi viszonyok szintjén a termelőerők fejlődésének elért fokát, s egyszersmind a termelési viszonyok adott rendszere a közvetlen alap a társadalom egyéb (politikai, jogi, kulturális) struktúrái számára. A társadalmi struktúra nem önmagától és önmagában van, szorosan fűződik az emberek társadalmi tevékenységéhez. Minden adott struktúra az emberek történelmi-társadalmi tevékenységének eredménye, amely megfelel a társadalom anyagi termelőerői eddig elért fejlődési fokának, ugyanakkor mint az adott fejlődési szakasz társadalmi tevékenységének szükségszerű formája meghatározza az eleven emberi tevékenység fő tendenciáit és azok objektív eredőit. Ebben a keretben rajzolódik ki az emberek társadalmi tevékenységének differenciáltsága, az osztályok, rétegek, csoportok alapján jelentkező tagozottsága. A társadalmi struktúrának ez az oldala a társadalom szociális vagy csoport-(osztály- és réteg-)struktúrája. A szociális struktúra nem válik el a gazdasági struktúrától, hanem annak egyik oldala, közvetlen, konkrét kifejeződése az emberek nagy csoportjai helyzetében és tevékenységében. Így a társadalom szociális struktúrája ma-

gában foglalja a társadalom egy adott fejlődési szakaszában létező valamennyi osztályt, réteget, csoportot és azok kölcsönös viszonyait. A társadalom szociális szerkezete — a társadalmi-gazdasági alakulatok egész során keresztül — mint osztálystruktúra jelentkezett. A szocializmust megelőző termelési módok (az őstársadalmat kivéve) egymással szemben álló osztályok, rétegek szociális szerkezete meglétét feltételezték.

Ma osztály nélküli társadalom születik, de még léteznek osztályok, rétegek: ilyen értelemben a szocializmus osztálytársadalom. Viszont ezek az osztályok baráti osztályok, s a termelőerők és a szocialista termelési viszonyok fejlődésével fokozatosan közelednek egymáshoz. A szocializmus alapvető osztályai a munkásosztály és a szövetkezeti parasztság, az emberek nagy, a társadalom túlnyomó többségét képviselő csoportjai, mellettük, velük szorosan összefonódva ott találjuk az értelmiség számottevő rétegeit.

Az 1966-os népszámlálás adatai szerint (az ország összlakossága akkor 19 103 000) a népesség 40⁰/₀-a a munkásosztályhoz, 38,5⁰/₀-a a szövetkezeti parasztság osztályához, 10,3⁰/₀-a az értelmiség és tisztviselők rétegéhez, 2,2⁰/₀-a pedig a szövetkezetekben tömörült kisiparosság kategóriájához tartozott. A hegyvidékek nem szövetkezetesített parasztságában dolgozó parasztok, a magánkisiparosok és más foglalkozásúak alkották a lakosság kb. 7⁰/₀-át. Az eltelt több mint hét év alatt ezek az adatok módosultak: megnőtt a népesség abszolút száma, s jelentős eltolódás következett be a munkásosztály s a különböző alkalmazotti kategóriák arányának javára. Előtanulmányok alapján készült prognózis arra utal, hogy Románia lakosságának száma az 1990-es évig eléri a 24—25 milliót, ebből mintegy 9—10 millió lesz az alkalmazott.

A *munkásosztály*, társadalmunk vezető osztálya — amint Nicolae Ceaușescu elvtárs megállapítja — „... a termelőeszközök tulajdonosa is, egyben pedig változatlanul a társadalom fő termelőereje. A munkásosztályra e kettős — tulajdonos és termelő — minőségében megkülönböztetett felelősség hárul a szocialista társadalom fejlesztését célzó egész tevékenységben“.

Az ország szocialista építésének előrehaladásával minőségi és mennyiségi változás megy végbe a munkásosztály belső felépítésében. Mindenekelőtt szembeötlő számbeli növekedése. 1947-ben az iparban dolgozók a lakosságnak mindössze 10,5 százalékát alkották, ez az arány 1972-ben már 26 százalék, a munkások száma ez alatt a negyedszázad alatt csaknem négyszeresére emelkedett. Ez a folyamat ma is tart, országszerte évente több mint 200 000 dolgozó helyezkedik el a termelésben. A munkások száma megközelíti az ötmilliót, arányuk az összal alkalmazottakhoz viszonyítva meghaladja a háromnegyedet. Mindez nem jelenti a munkások szakmai, kvalifikációs, szociális és más rétegződésének megszűnését.

Jellemző és pozitív tünet a munkásosztály általános számbeli gyarapodásán belül a szakképzett munkások létszámának és arányának a növekedése: nálunk ma az összmunkásságnak több mint háromnegyedet a szakmunkásság alkotja, egyes iparágakban pedig megközelíti a 90⁰/₀-ot. Csupán az 1966—1970-es időszakban a szakiskolákban végzett munkások száma megközelítette a 370 000-et, munkahelyen szakképesítettek körülbelül egymillió-kétszázezer dolgozót.

De a következő változások közé tartozik a munkásság területi megoszlásának olyan értelmű módosulása is, hogy az egész országot átfogó szocialista iparosítással a munkásosztály az ország minden vidékén, minden megyéjében számottevően jelen van. Ez nemcsak a régi ipari települések kibővülése és újabbak születése nyomán következett be, hanem azzal is, hogy szocialista építésünk során a munkásosztály új osztaga alakult ki és terebélyesedik a mezőgazdaságban dolgozó gépesítők és más műszaki szakemberek, valamint az állami mezőgazdasági üzemekben foglalkoztatott munkások jelentős tömegének jelentkezése révén.

A munkásosztályhoz tartozó, sajátos arcélú csoportot alkotnak az ún. kétlakiak, ingázók. Ezek társadalmi státusuk szerint munkások, de sok vonatkozásban még a parasztsághoz kapcsolódnak. Tudatukban mind nagyobb teret hódít a városi kultúra és civilizáció hatása, így közvetlen összekötő láncszemek a város és a falu között, nagymértékben előmozdítva ez utóbbi urbanizálódási tendenciáit.

A *parasztság* a szocialista társadalomban mint az egységes szervezeti parasztság osztálya létezik. A szocialista építés történelmi folyamatában forradalmi átalakulás megy végbe a falu és az agrárnépesség életében, eltűnik a korábbi ellentét a falu és a város között, de még megmaradnak bizonyos olyan különbségek — a termelőerők fejlettségi színvonalában fellelhető eltérés, a mezőgazdasági termelés sajátosságai s főleg a szocialista társadalmi tulajdon formája és a javakból való részesedés módja —, amelyek maguk után vonják a munkásosztály és a parasztság közötti különbségek meglétét.

Társadalmunk szociális szerkezetének természetes tendenciája a parasztság számbeli csökkenése, ami a társadalmi termelés ipari, tudományosan megszervezett jellegének, magas színvonalra emelkedő hatékonyságának szükségszerű következménye. 1947-ben a lakosság több mint 75%-a dolgozott a mezőgazdaságban — ez a helyzet az akkori Románia gazdaságának kifejezetten agrár jellegét tanúsította. 1972-re a mezőgazdaságban dolgozók aránya 45%-ra csökkent, 1990-re pedig a lakoságnak mintegy 10—15 százalékát alkotja.

A mezőgazdasági népesség egy kis hányada (az ország megművelt földterületének 8,8 százalékán) az egyéni parasztgazdaságokban dolgozók vékony rétege. Ezek a dolgozó parasztok sajátosan illeszkednek bele szocialista társadalmunk szerkezetébe. Mint állampolgárok ők is rész-birtokosai az állami tulajdonban levő fő termelési eszközöknek, saját földjükön, önerővel előállított termékeiket a szocialista gazdaság áruforgalmába kapcsolva értékesítik. Éppen azért, mert termelő-, értékesítő- és vásárlótevékenységük kapcsán a nemzetgazdaság szocialista típusú szerkezetébe illeszkedik be, a parasztságnak ez az igen kis százaléka nem azonosítható a kapitalista társadalomban élő parasztsággal.

A munkásosztály és a parasztság mellett társadalmunk szociális szerkezetében nagy számú társadalmi réteget találunk, melynek tagjai *nem fizikai munkát végeznek*, általában *szellemi dolgozóknak* szokták nevezni őket. Gazdasági-ideológiai vonatkozásban ez a réteg rendkívül heterogén összetételű. Tagjainak képesítését, társadalmi funkcióját, javadalmazását, gondolkodás- és életmódját és sok más tényezőt tekintve nagy a különbség, a változatosság. Hazai demográfiai statisztikánk például 12-féle nem fizikai munkát végző kategóriát és körülbelül 50

ilyen természetű foglalkozást tart nyilván. Ide sorolhatók olyan kategóriák, amelyeknek tagjai a jórészt gépies, irodai munkát végző alkalmazottak, a politikai-állami élet irányításában kulcshelyet betöltő aktivisták, a magas elméleti képesítésű, alkotó munkát végző tudósok, művészek, a kultúra, az egészségügy dolgozói. A szellemi munkát végzők egyik számottevő részét általánosságban *értelmiségi rétegnek* nevezik, amelynek tagjai szellemi értékek alkotásával és felhasználásával szolgálják a társadalmat. Szerepük a szocializmus sokoldalú fejlődésével, a tudományos-műszaki forradalom kiszélesedésével szakadatlanul növekszik.

Országunk haladásának jelenlegi szakaszában a szellemi dolgozók rétegének számbeli növekedése az osztálytársadalom szerkezetében törvényszerű (különösen szembeötlő a műszaki értelmiség számának rohamos növekedése). A szellemi dolgozók rétegének további erősödésére vall, hogy csak 1966—1970 között 110 000 felsőfokú képesítésű szakember kapcsolódik be a gazdasági, tudományos, kulturális élet különböző ágazataiba. A felsőfokú képzettségük száma 1970-ben csaknem 20 000 volt, az egyetemi-főiskolai hallgatónak az összlakossághoz viszonyított száma vonatkozásában országunk a legélenjáróbbak közé tartozik: 10 000 lakosra 75 diák jut.

A fizikai és a szellemi munka közötti különbség fennmaradása mellett — ami a munkásosztály és a parasztság, illetve az értelmiség között fennálló különbség egyik forrása — kialakult a fizikai és a szellemi dolgozók elszakíthatatlan kapcsolata, szilárd egysége.

Társadalmunk szociális szerkezetének dinamikáját vizsgálva, amint erre az RKP X. kongresszusa is felhívta a figyelmet, jellemző általában a társadalmi, de különösen a szakmai vonatkozású *mobilitás* növekedése. Ez megnyilvánul a mezőgazdasági népességnek a városok, az építőtelepek, az ipar irányába történő nagyméretű áramlásában, másrészt bizonyos foglalkozási ágaknak másokkal való felcserélésében, illetve bizonyos foglalkozási ágak iránt megnyilvánuló nagyfokú érdeklődésben és az ilyen értelmű szakmaválasztásban. E mobilitás következtében megváltozik az egyedek társadalmi hovatartozása, átmennek egyik osztályból a másikba. Ez a természetes és az egész társadalom számára előnyös mozgás nem egyéb, mint a *társadalom homogenizálódása*, amely fő tendenciája napjainkban a társadalmi szerkezetben végbemenő változásoknak, s az osztályok és rétegek közeledését, mind szorosabb egységének kialakulását eredményezi.

Mindannyiunk közös hazája, Románia Szocialista Köztársaság mostani évfordulóján is a jövő perspektíváit az RKP főtítkára irányt mutató megállapításainak tükrében kell vizsgálnunk: „Mi úgy véljük, hogy Romániában a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megteremtése és a kommunizmusra való rátérés időszakában a pártnak mint vezető politikai erőnek a szerepe egyre fokozottabban érvényesül majd. Ebből a történelmi szükségszerűségből kiindulva, a párt mindinkább azonosul a néptömegek, az egész társadalom céljaival és törekvéseivel... A párt vezető szerepe növekedésének és érvényesülésének abban kell kifejezésre jutnia, hogy a párt egyre szervezettebben beilleszkedik az egész társadalom tevékenységébe és életébe.“

Gáll János